

Írán: svobodomyslná vzpoura žen a mládeže otřásá základy teokracie

Když 16. září 2022 zemřela dvaadvacetiletá Mahsa (též známá jako Jina) Amini z Kurdistánu po mučení, jehož se jí dostalo v Teheránu po zatčení represivními silami, spustilo to v Íránu novou a významnou vlnu demonstrací. Mladá žena byla zatčena a poté zavražděna kvůli tomu, že si údajně nesprávně oblékla hidžáb, islamistický šátek.

Současné vzpoury jsou namířeny proti patriarchální moci ospravedlňované ve jménu islámu. Ulice velkých měst jsou plné žen, které šátky odhazují, zapalují je, přestávají se podřizovat nelítostnému státnímu násilí. Stříhají si též vlasy, což je symbolicky silné gesto, protože vlasy jsou pro islám, a pro všechna známá náboženství, výrazem domnělé sexuální moci a nemravnosti žen. Je to gesto, které je těm, kdo mají být uvězněny uvnitř svých reprodukčních rolí a podřízeny mužské nadvládě, absolutně zapovězeno.

Ženy vedou muže v boji proti patriarchátu a teokracii

Předchozí reakce ohledně šátků jsme v Teheránu viděli v prosinci 2017, v době nepokojů proti vysokým životním nákladům a nezaměstnanosti. Jednatřicetiletá Vida Movahed tehdy vyšplhala na elektrický transformátor a mávala svým šátkem na tyči. Jejeho vzpurného příkladu následovaly v roce 2017 a 2018 desítky dalších žen, platily za to vězněním.

V protikladu k těmto individuálním aktům neposlušnosti již ženy, které trhají na kusy onen utlačovatelský hadr dnes, izolované nejsou. Policistům, kteří se pokoušejí ženy zatknout, spílají kolemjdoucí. Každou noc napadají protestující v desítkách měst všech velikostí úřady represivních sil a zapalují symboly moci. Protesty konfrontují represivní síly, které odpovídají střelbou ostrými, neustálým bitím obušky, zatýkáním a mučením, s příkladnou odvahou a houževnatostí.

V popředí bojů jsou zcela očividně ženy všeho věku. A vedou ho ve velkých počtech. Součástí hnutí jsou i vzdělané námezdně pracující ženy z podřadných pracovních míst. Protože se do jisté míry vymanily z domácího vězení, zažívají rozpor mezi podmínkami, které ženám určili mulláhové – a svou skutečnou participací na chodu společnosti.

Kolem nich je spousta mladých mužů, synů a vnuků žen, které po čtyřicet let trpěly pod islámskou republikou. Oni mladíci se nerozpakují napadat policii. Ofenzíva vedená tímto hnutím již vyčistila ulice velkých měst od patrol, které mají zajišťovat správné nošení šátků.

Nervovými centry hnutí se staly univerzity. Navzdory represím ze strany basídz, režimní milice, si studenti elitní univerzity Sharif vyzískali solidaritu profesorů, kteří vstoupili do stávkový za propuštění všech zatčených studentů.¹ Proti represím na univerzitě Sharif protestují studenti několika dalších vysokých škol.

Hnutí se účastní rovněž středoškolské studentky. Mnohá videa ukazují, jak protestují bez šátků, s odhalenými vlasy, skandují hesla proti Nejvyššímu vůdci, spílají představitelům administrativy nebo příslušníkům Pasdaránu (revolučních gard, vojenské a politické opory režimu) a vyhánějí je. Znovu musíme podtrhnout nepopíratelnou odvalu, protože špína najímaná za žold úřady se nerozpakuje ony mladé ženy mučit, znásilňovat, dokonce je zabíjet.

Pasdarán se snaží zahájit vnitřní válku, aby hnutí udusil

První demonstraci kolektivního odkládání šátků vyvolal pohřeb Jiny Amini v kurdistánském

¹ Viz článek „Geniuses’ Versus the Guns: A Campus Crack-down Shocks“ v The New York Times: Iran <https://www.nytimes.com/2022/10/06/world/middleeast/iran-protests-sharif-university-masha-amini.html>

Saqgezu. Kurdové trpí ze strany centrální moci, tak jako všechny etnické, kulturní a jazykové skupiny v Íránu, specifickým útlakem. Kurdové jsou v Íránu preferovaným cílem islámské republiky, která je nikdy neopomine trestat za jejich povstání, která opakují od roku 1979. Po masových protestech v íránském Kurdistánu režim v oblasti velmi rychle nasadil vojenské jednotky a jednotky Pasdaránu, de facto zavedl výjimečný stav. Od 23. září íránská armáda bombarduje vesnice v Iráku, o nichž má za to, že se v nich ukrývají kurdští militanti. Ve městech, vesnicích, stejně jako v hlavním městě íránského Kurdistánu Sanandadži střílí Pasdarán ostrými.²

Na druhé straně íránského území v Balúčistánu, jednom z nejhudších regionů s nejpočetnější sunnitskou populací, se rýsuje obdobná situace. Po znásilnění patnáctileté dívky policejním důstojníkem ve městě Čáhbahár 30. září se před policejní stanicí v Záhedánu konala protestní demonstrace. Represivní síly zakročily palbou. Prozatímní skóre? Sto mrtvých. Zabíjení nezůstalo tak docela bez odplaty, ozbrojená skupina zastřelila šest členů bezpečnostních sil, včetně oblastního velitele tajné služby Pasdaránu.³

Tato vojenská eskalace, které se teheránský režim dopouští v oblastech obydlených národnostními minoritami, se může zdát nepřiměřená, disproporční vzhledem k demonstracím ve zbytku zemi. Jenže ani náhodou, je to jen povrchní zdání. V periferních oblastech stát aplikuje „strategii napětí“, aby ze strany národnostních menšin provokoval násilné reakce, jichž by mohl využít pro povzbuzení xenofobních reakcí Peršanů. Vláda doufá, že tak vytvoří poptávku po návratu k pořádku. Vytvořením „vnitřního nepřítel“ se stát snaží seskupit řady občanské společnosti za sebou samým a odradit nerozhodnuté od toho, aby se k současnému hnutí přidali.

---

2 Viz článek „Two people fatally shot as protests against Iran's government enter 4th week“: <https://www.pbs.org/newshour/world/2-people-fatally-shot-as-protests-against-irans-government-enter-4th-week>

3 Viz zprávu „It Was a Massacre’: How Security Forces Cracked Down in Southeastern Iran“ v The New York Times: <https://www.nytimes.com/2022/10/14/world/middleeast/iran-zahedan-crackdown.html>

Povinnost nosit šátek je nedílnou součástí patriarchálního poručnictví nad občanskou společností

Ženská otázka leží ve středu islámské republiky, a tak tomu bylo od počátku její moci. Po prvním nepodařeném pokusu zavést povinnost zahalovat se z 8. března 1979, který porazilo šest dnů protestů, se zahalování stalo povinným v roce 1983, kdy se íránská kontrarevoluce zbavila svých politických oponentů a konsolidovala svou moc.

Revoluce roku 1979 se zrodila z hnutí národního osvobození od Západu, kulminovala vypuzením šáha. Kontrarevoluce mulláhů byla namířena proti ženám a proti jejich hnutí za osvobození inspirovanému globální sexuální revolucí šedesátých a sedmdesátých let dvacátého století. V oné době to byla pro mulláhy a „bazaari“, tradiční maloburžoazní obchodníky, otázka ochrany reakčního způsobu soudržnosti a třídní reprodukce, založeného na podřízení žen a zprostředkovávaného smluvenými sňatky. Výměnou za podporu ze strany mužů ovládaných tříd byly v tomto tradičním fungování všechny ženy vykázány do rodinné sféry, pod autoritu hlav rodin, oněch nižších předáků patriarchátu. Dokonce i dnes tvoří íránské vládnoucí třídy, ať to jsou mulláhové, příslušníci represivních aparátů, nebo politické a obchodní klany v centru státní moci, jedno těleso částečně právě skrze ony rodinné sítě provázané manželstvími.

„Pokaždé, když se ženské tělo otrže v autobuse o mužské, je to rána, která oslabuje velkou stavbu naší revoluce,“ soptil Rúholláh Chomejní v oné době. Jenže nejiné to bylo v roce 2016, kdy ženám dekret Nejvyššího vůdce zakázal jezdit na kolech, aby si uchovaly cudnost, a nařídil organizaci Basídž onen diktát prosazovat.

Šátek je dnes viditelným výrazem patriarchální moci. Ustoupit v tomto bodě je pro stát nepředstavitelné, protože to znamená vzdát se jednoho z posledních stále platných zakládajících prvků režimu. Pro podřízené třídy je kompromis z roku 1979 přežitý. Ekonomické podmínky učinily manželství v jeho tradiční podobě pro rostoucí část populace neúnosným.

Pro ženy je situace neudržitelná. Ačkoli má 71 procent žen přístup k vyššímu vzdělání (v případě

mužů je to 76 procent) a ačkoli je pro ně pracovní trh teoreticky otevřený, v praxi zůstává cesta zablokovaná:⁴ podle Světové banky je zaměstnáno jen 14 procent žen starších patnácti let.⁵ Navzdory tomu, že míra vzdělání žen je srovnatelná s muži, na drtivou většinu žen z podřízených tříd čekají buď vyhlídky na uvěznění v rodičovském domě nebo v manželství, nebo na prostituci.

Boj iránských žen ukazuje cestu k internacionalizaci boje proti patriarchátu

Zatímco reprodukční a sexuální svoboda žen je v západním světě otevřeně napadána (právo na interrupci je zpochybňováno ve Spojených státech, Polsku, Maďarsku a brzy bude možná i v Itálii), hnutí za ženské osvobození v Íránu poskytuje odhodlaný příklad boje, jenž směr ženských bojů ve výše zmíněných zemích posiluje. Je příkladem, který stojí vedle radikálně demokratických hnutí v Alžírsku (2019) nebo Bělorusku (2020). Tato sexuální revoluce se zrodila z odhodlané touhy vyjádřené rebelským mládím (ženami a muži) žít svou sexualitu a svůj citový život svobodně, aniž by byl uvězněn v manželské kleci.

Pět let po začátku hnutí #metoo, které bylo, s mnoha obtížemi, úskalími, limity, vyjádřením obrozeného zájmu o ženskou otázku v Severní Americe a Evropě, dává boj iránských žen velmi potřebný impuls debatám o nošení šátku (které jsou otravné ze stran všech, které se jich účastní, a to zejména ve Francii) a posiluje vyhlídky ženských hnutí na to, aby se stala mezinárodními.

Události v Íránu překračují klasický rámec demokratického hnutí, které o sobě dávalo s přestávkami vědět od roku 2009. Jasně a radikálně hovoří o revoltě za osvobození žen, a tedy z podstaty věci proti rodině. Nezávislé hnutí žen proti jejich specifickému útlaku je strategickým spojencem pracující třídy v revolučním procesu. Volá po po zničení instituce rodiny, pilíře společností rozdělených na třídy, a po zničení části procesu reprodukce pracovní síly, který spočívá na

⁴ Viz text "Headscarves Are Not the Only Thing Women Are Protesting in Iran": <https://foreignpolicy.com/2022/10/14/headscarves-are-not-the-only-thing-women-are-protesting-in-iran>

⁵ Například ve Francii to je 52 procent, v Česku rovněž 52 procent, ve Spojených státech 55 procent, 62 procent v Číně.

podrobení ženské sexuality diktatuře mužů. Význam nezávislého ženského hnutí plyne právě odtud.

„Útlak žen je úzce spjat s s přirozenou dělbu práce při reprodukci druhů. Porod je jeho objektivním základem. Ona dělba je pak jedním z předpokladů společenské dělby práce na fyzickou a duševní, tedy společenské hierarchie.

*Přirozená dělba práce při druhové reprodukci je zapsána, zatavena do elementární společenské struktury reprodukce (a poté produkce), kterou je rodina, rod, kmen atd. Prostředky reprodukce rodiny jsou tytéž jako prostředky pro reprodukci jakékoli jiné společenské struktury: násilí. Násilí na ženách, prvního 'majetku' muže, první projev reifikace lidské bytosti. Násilí posvěcené církví."*⁶

Svobodomyšlná hnutí a hnutí pracujících

Íránská občanská společnost je ve varu již po řadu let, v důsledku mnohonásobných krizí, která zemi trápí: chronické ekonomické krize⁷ zesílené západními sankcemi a pandemií, po zdravotní krizi přišla krize environmentální. Erupce hněvu v zimě 2019/2020, zapříčiněná ukončením státních dotací paliv a utopená během několika málo dní v krvi více než 1 500 obětí, byla zlomovým bodem. Demonstrace proti režimu pokračovaly nepřetržitě, ať to byly stávky (v ropných subdodavatelských firmách, červen 2021), protesty kvůli nedostatku vody (Chúzistán, léto 2021 a Isfahán, listopad 2021), nebo rabování v reakci na skokově rostoucí ceny potravin (v létě 2022 přesáhla roční inflace 50 procent).

Současné hnutí dokázalo propojit všechny, kdo s režimem nesouhlasí. V zemi o 85 milionech

⁶ Bulletin MC a KPK č. 9 (únor 2016):

Útoky v Kolínu nad Rýnem, násilí proti ženám, anti-imigrant-ský rasismus:

<http://mouvement-communiste.com/documents/MC/Leaflets/BLT1602ENVE.pdf>

Cologne: attacks against women are the product of patriarchal domination and play into the hands of anti-immigrant racists. <https://protikapitalu.org/2016/02/27/bulletin-mc-a-kpk-c-9-utoky-v-kolinu-nad-rynem-nasili-proti-zenam-anti-imigrant-sky-rasismus/#more-3079>

⁷ Krize zhodnocení kapitálu, které jsme se věnovali již v roce 2009 v našem textu o "Zeleném hnutí" (Mouvement Communiste, "Iran: popular discontent rises to the surface": <https://mouvement-communiste.com/documents/MC/Letters/LTMC0931EN.pdf>), se prohloubila

obyvatel (z nichž je 65 procent mladých), kde žije 80 procent obyvatel ve městech, jsou vzdělaní, často konzervativní, ale čím dál méně náboženští, často jsou dokonce ateisty, především však jsou bez vyhlídek. Nicméně, na rozdíl od defenzivních bojů zmíněných výše, které se týkaly platů, inflace nebo přístupu k vodě, je současné hnutí bezprostředně politické: povinnost nosit šátek je, vedle ostatních zakládajících symbolů režimu, jedním z posledních, které nebyly nikdy zpochybněny.

Současná rodina je v Íránu kombinací tradičního patriarchy a moderní monogamní rodiny. Neúnosná tíha archaismu vysvětluje odpor, hněv a nenávisť, kterou ženy vyjadřují, zejména ty městské a vzdělané.

V protikladu k takzvanému „Zelenému hnutí“ z roku 2009, během něhož byl cíl též politický, zůstal však omezený na vnitřní reformu islámské republiky, dnes necílí demonstrace, které odstartovalo odmítnutí povinného zahalování se, na nic menšího než na pád režimu Nejvyššího vůdce, mulláhů, Basídž a Pasdaránu. Dnešní mladí bojující neznají nic jiného než utlačovatelský režim mulláhů a na rozdíl od svých rodičů nejsou fascinováni mýtem o boji proti diktátorskému režimu šáha.

Touha po individuálních a kolektivních svobodách, sen o sexuálním osvobození vedly íránskou mládež naprosto přirozeně k tomu, že se organizovala pro vydobytí si prostoru k sebevyjádření, aniž by se od zdroje svého útlaku, od státu a ekonomického a sociálního bloku, který reprezentuje, čehokoliv dožadovala. Demokratický požadavek uvolňuje cestu alternativní praxi, někdy antagonistické, proto politické. Toto hnutí, které je mnoha způsoby mezitřídní, nicméně vytvořilo podmínky pro třídní polarizaci – za předpokladu, že se proletariát za vlastních podmínek chopí hněvu a aspirací mladých lidí, pro spojení s bojem žen proti rodině a patriarchy. Pouze za této podmínky se však pracující třída může ujmout historické úlohy: osvobodit se od námezdní práce a společností rozdělených na třídy, počínaje zničením autority pracoviště a šířeji společenských vztahů podřízených zájmům kapitálu.

Pracující v Íránu s tím, aby se chopili oprávněného, ústředního místa v boji proti teokracii, nespíchají. První známky mobilizace se však již tu a tam objevují, viz stávky a blokády v přístavu a rafinerii

ve městě Asaluyeh na jihu země⁸. Od 10. a 11. října byla přerušena práce v rafineriích v Búšehru, Borzoviehu a Hemganu a poté v rafinerii v Ábádánu⁹ kvůli stávce subdodavatelů, kde pracující pobírají nejnižší mzdy a kde panují nejnejistější podmínky.

Nezávislé odbory, které byly v devadesátých letech dvacátého století a první dekádě současného století tolerovány, byly režimem po roce 2009 postupně odstraňovány. Do jaké míry si udržely iniciativu potřebnou k odstartování významného hnutí *šúry*, základní výbory pracujících vytvořené podle modelu revoluce roku 1979 během stávky v ropném sektoru roku 2019, je obtížné vědět. V době psaní tohoto textu kolektivně bojují na straně povstalců pouze profesori, nejprve to byli ti na středních školách, poté z univerzit.

Brusel, Paříž, Praha, 15. října 2022

„Se vznikem patriarchální rodiny, a ještě víc monogamní rodiny, nastala změna. Vedení domácnosti pozbylo své veřejné povahy. Společnosti po něm již nic nebylo. Stalo se soukromou službou: žena se stala pravou služkou a byla vytlačena z účasti na společenské výrobě. Teprve velký průmysl naší doby jí otevřel - a ještě jen proletárce - zase cestu ke společenské výrobě. Avšak tak, že plní-li své povinnosti v soukromé službě pro rodinu, zůstává vyloučena z veřejné výroby a nemůže nic vydělat; a že chce-li se účastnit veřejné výroby a samostatně vydělávat, není s to plnit své rodinné povinnosti. A jako v továrně, tak se děje ženě ve všech pracovních odvětvích, i v lékařství a advokacii. Základem moderní monogamní rodiny je zjevné nebo zastřené domácí otroctví ženy a moderní společnost je masa, která se jako z molekul skládá ze samých takových rodin.“

**Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu,¹⁰
Bedřich Engels**

⁸ Viz článek *“Iran Oil Workers Strike as Antigovernment Protests Expand”* ve Wall Street Journal:

<https://www.wsj.com/articles/iran-oil-workers-strike-as-anti-government-protests-expand-11665416396>

⁹ Ábádán je nejstarší rafinerie na Středním Východě, založená roku 1912, je Mekkou třídního boje v Íránu, tamní stávka v říjnu a listopadu 1978 uspěla šáhův odchod. K aktuální situaci viz článek *„More Iran Oil Industry Workers Join Antigovernment Protests“* ve Wall Street Journal:

<https://www.wsj.com/articles/more-iran-oil-industry-workers-join-antigovernment-protests-11665508266>

¹⁰ Kapitola II. Rodina, oddíl 4. Monogamní rodina; nakladatelství Svoboda, 1950